

הקדמה

הפירוש הזה אשר אנכי נותן לפניך חיים, ושאר הפירושים שחוצאתי לאור במשך שלשים שנת ואחרים שכתבתי ועדיין לא ראו אור חדפוס, כלם מיוסדים על עשרה יסודות, ואלו הם:

היסוד הראשון הוא מציאות הבורא, כלומר שהשמים והארץ וכל צבאם אינם קדמונים, אבל היתה להויתם התחלה, ונבראו ברצון הבורא שהוא חוץ להם ונבדל מהם, וכראם בכוונה ורצון, והוא לכדו קדמון ומושל בכל. מי שתורגל בפילוסופיאר, המחייפת של שפינוזה ותלמידיו, וחרגיל עצמו לחשוב שהעינים לא נעשו בכוונה למען נראת מחשבותיו רחוקות כרחוק מורח ממערב ממחשבות הנביאים ושאר בעלי ספרי המקרא, ורחוק הוא שיוכל להבין דבריהם על אמתתם, כלומר לפי כוונת מי שאמרם. איש אשר כזה יחשוב לתת פאר לקדמוניו באמרו כי שם בן ארבע אותיות מורה על החויית הכללית, והוא חאל חפועל ומתפעל (אקטיף וגם פאסיף); והוא מסלף ומשבש, ולא מפרש, והוא מייחס לאבותינו ולנביאינו ולחכמינו דעות מתנגדות ממש לאמונתם, אשר עליה מסרו נפשם אלפים ורכבות מישראל. היסוד השני הוא ההשגחה והשכר והעונש בעולם הזה. מי שחורגל לייחס הצלחת האדם לשכלו ולחריצותו, ולומר כהי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה, בכח ידי עשיתי וכחכמתי כי נבונותי, לא יתכן שיחיו ספרי הקדש מובנים לו על אמתתם, אבל יעשה בהם פירושים רחוקים מכוונת כותביהם.

היסוד השלישי הוא המופתים למעלה מן הטבע, והנבואה. מי שלא יאמין שהיו בעולם ברצון הבורא מאורעות שלא כמנהגו של עולם, כגון חמן שאכלו אבותינו במדבר, ושבאה לאדם חודעה מאת ה' והיה זה באופן שהתכבד לאותו אדם כי חודעה תהיה מאת ה' באח לו, ולא מרעיוני

לבנו. הוא יסלף דברי הנביאים, ואי אפשר שיבין ספרי המקרא לפי אמתת כוונת בעליהם, וכמה פעמים יצטרך גם כן להטיל בחס מוס ולכחש קדמותם.

לדוגמא בראותו כי אי אפשר בשום פנים שיהיו אבותינו בדור המדבר פתיים ושפשים כל כך להאמין שאכלו במשך ארבעים שנה חמץ חזיר מן השמים, ושחית יורד בכל יום חוץ מיום השבת, ולקבל עליהם כספר אלהי, כלו אמת, ספרי של משה הכולל גם הספור הזה, אם באמת לא ראו את חמץ ולא אכלוהו, הוא מזכיר להחנכל ולמצוא תחבולות כדי לחצדיק כפידתו. ויאמר כי לא בדור המדבר נכתב ספר התורה, אבל אחר כמה דורות, בזמן שכבר נשתכשו הספורים הקדמונים בפי החמץ, וחזקוב נעשה פל בעברו מפה אל פה. וכן בראותו כי לאיתכן להכחיש חנכואה בראותנו ישעיה מתנבא על מפלת בבל, ועל כורש שילכדנה בליל שפחה וחג, ועל חרשות שיתן לישראל לשוב לארצם, חז"ל ימחר יחיש להכחיש חז"ר חנכואות חזן מעשה ידי ישעיהו, ויאמר שנכתבו בבבל בסוף הגלות, או בארץ ישראל בימי חגי זכריה ומלאכי.

היסוד הרביעי הוא אחבת האמת, והוא שתחיה תכלית מגמתנו להבין אמתת כוונת הכותבים, ולא תחיה בחדרי לבנו תשוקה למצוא בספרי הקדש סיוע וחזק לאמונות וסברות שבאו לנו ממקום אחר, בין שיהיו סברות פילוסופיות, או אמונות תורניות מקובלות באומה. חמדה הזאת, מציאותה יקר מאד במפרשים, והיא נמצאת במדרגה רמה כרישי דל ובכן בתו רשיבם, שעם היותם דפקים בלב שלם בדברי רז"ל, לא נמנעו מלפרש הכתובים לפי פשוטם, אף אם יחיה פירושם מתנגד להלכה, כגון רישי בשמות כ"ג ב' ורש"ם בספר ויקרא ז' יח.

היסוד החמישי הוא לצאת ממקומנו ומזמננו, ולחביא עצמנו בזמן הכותבים ובמקומם, וזה ודאי לא יתכן לנו לעשותו בשלמות, אבל קצת מזה אפשר ואפשר, ועל הכל צריך שלא יתכוין המפרש למצוא חן בעיני אנשי דורו, ולקנות לעצמו תהלה וכבוד, ולמצוא לספריו קונים רבים; כי זה יביאחו עם בלי שתחיה זאת כוונתו, ובלי שיחדל לאחוב האמת לסלף דברי הקדמונים, ולקרבם למנהגי האחרונים.

היסוד השישי הוא להרגל בספרי ישראל הקדמונים וכתביה בלשון הקדש כי רבוי הקריאה והכתיבה בשאר

לשונות סוגרת בעדנו הבנתהדבור העברי, שהוא לפעמים קצר מאד וסתום, וחולך בדרך הדבור הטבעי היוצא מקירות הלב, ומה נמשך כי חכמינו ו'ל ואחריהם ר'שי הצליחו בחבנת קצת כתובים, שטעו בהם איחכ כמה חכמים גדולים, וזה מפני שהראשונים היה רוב עסקם מלידה ומבטן בספרי לשון הקדש, ואונם תבזק הדבור העברי, ולבם מרגיש חמכוון בו, אף אם פשט המלות לא יורה כן. כי אמנם ידוע הוא בכל הלשונות כי פשט המלות איננו תמיד חמכוון במאמר, ואותן המליצות שאין הוראתן כמשמען, והחשמטות הנוהגות בלשון, הן מפורשות בספרי חכמת הלשון, אך אין אתנו ספר בחכמת ל'חק, נעשה בזמן שהיתה ל'חק לשון מדוברת, וכמה מדרכיה לא נתבארו עד היום, כספרי המדקדקים, והם מורגשים למורגלים בלשון הרגל חזק. לדוגמא אליהו אמר ענני ה' ענני וידעו העם הזה כי אתה ה' אלהים ואתה הסבות את לבם אחורנית (מלכים א' י"ח ל"ז), וחרבה נתחבטו המפרשים לחבין ואתה הסבות את לבם, ולא הרגישו שהלשון קצר, וחכוונה ואם לא תענני חרי אתה הוא הגורם שיחיה לבם נסוג ממך, כי כבר אמרתי להם כי מי שיענה באש הוא אלהים (ועיין פירושי בישעיה כ"ז ד'). והנה קדמונינו הרגישו בזה, ואמרו ואם לא תענני אף אני בופר ואומר אתה הסבות את לבם אחורנית.

חיסוד השביעי הוא לחעמיק העיון בטעמי המקראות, כי הטעמים הם הקריאה המקובלת פה אל פה עד חכמי בית שני, שהתקינו מקרא סופרים וקריין ולא כתיבין וכתיבין ולא קריין, והם ודאי היו מרגישים תחלכות הלשון יותר ממנו, וגם ראינו כי עשו פעולתם בדקדוק גדול ובחכמה נפלאה, וכבר הראיתי כמשתדל כי המפרשים והמתרגמים טעו בחבנת עץ פרי עושה פרי למינו ובראשית א' י"א ורק בעלי הטעמים חבינו מלת למינו על אמתתה.

חיסוד השמיני, בשירי הקדש ובמליצות הנביאים צריך מלבד זה שיהיה המפרש בעל נפש שירית, באופן שיחיה מזכשר להכנס בפנימיות רעיוני המשוררים והנביאים, ולחבין הדברים שלא נכתבו, אך היו במחשבת המשורר, אבל התכוונה השירית הזאת צריך שתהיה טבעית, או קנויה מתוך שירי המקרא, לא מתוך שירי יון ורומי, כי אין דרכיהם של אלו כדרכיהם של אלו, ואדוני אבי ד'ל שהיה חרש עצים, ומימיו לא קרא חומיר או וירגיל, וחי קורא בתנך בכל יום, הצליח להכנס במחשבת יעקב אבינו בשעה שאמר לישועתך סויתי

ה' ורמ'במן (מינרילסון) שהעמיק החקירה כשירי האומות.
 וכתב מאמר נכבד על הנשגב, לא הצליח הרבה בחבנת
 המקראות הסתומים אשר בספר תהלים. גם לא הצליח
 לראות ולהכין כי חשיר העברי הוא הפשי לגמרי מכל מיני
 מדה ומשקל, ונפתח אחרי רי עזריה בעל מאור עינים, וקבל
 וחוק, סברתו אשר חשב כי שירי קדמונינו היו גם הם שקולים,
 ואם לא היו שומרים חשווי במספר תנועותיהם, כשירי יון
 ורומי, מכל מקום היו שופרים קצת שווי במספר תכונותיהם;
 וזה דבר בטל מעיקרו, כאשר הוכחתי בספר Orient בתחלת
 שנת 1840.

חיסוד התשיעי הוא כי פירושי חכמינו זיל וגם התרגום
 והתנועות והטעמים אינם תמיד ראייה על מה שהיה לדעתם
 פירוש המקראות, כי כמה פעמים בפירושיהם ובתרגומם
 ובקריאה בתנועות וטעמים שמסרו לנו בעל פה, נטו בכוונה
 ממה שידעו שהוא עיקר משמעות הכתוב, על דרך שהראיתי
 בספרי אוהב גר לענין תרגום אנקלוס, וכאשר תראה כה
 וכה בפירוש ישעיה לענין תרגום יונתן ולענין הנקדורת
 והטעמים.

חיסוד העשירי הוא כי ספרי הקדש נשמרו תמיד בקרב
 ישראל כסגולה יקרה וחמודה, ומעולם לא נשלחה בהם יד
 לזיופם ולחוסף ולגרוע בהם, ועם כל זה לא היה אפשר
 שלא ימצאו בהם כה וכה קצת חילופי נסחאות, שאחת מהן
 היא הנכונה אשר יצאה מתחת ידי בעל הספר, והאחרת אינה
 אלא שגגת הסופר המעתיק. וזה היה מצוי יותר בדורות
 הקדמונים, כשלא היו הספרים מחוברים באגודה אחת, כי
 ספרים הרבה היו בישראל, וכל החפץ היה כותב ספר חדש
 והיו החכמים עוסקים כלם בספר תורת משה, ובשאר ספרים
 היו קוראים איש כרצונו, ורבים מחספרים הקדמונים נאבדו.
 אך בזמן החשמונאים, כשראו חכמי ישראל שהתחילו דרכי
 חיונים להתפשט בקרב העם, ולחשחית מדותיהם (אמנם
 אנטיכוס לא מלבו התעורר לבקש שיעזבו ישראל את
 תורתם, אבל שני אחיו של כהן גדול, יאזון ומינילאו וקצת
 פריצים הנלויים אליהם שאלו ממנו להביא בקרב עם מנהגי
 חיונים), התחבמו לעמוד בפרץ, וקבצו באגודה אחת כל מה
 שמצאו מן הספרים שנכתבו קודם שיתערבו ישראל עם
 חיונים וקראו לספרים ההם ספרי הקדש, וזירזו את העם
 לקרוא בהם ולא בספרים אחרים, ולפיכך נקראו ג' בשם
 מקרא והעמידו המקרא לעמוד ברזל ולהקמת נחשת ולמגדל

עז לשמירת הידאיזמוס בטחורתו. והוא היה ניסנו ומשגבנו
 במשך אלפים שנה ויותר. והוא היה מחסנו ומעוזנו עוד כל
 ימי הארץ. ולא התירו לחכנים במקרא שום ספר חדש.
 מיראתם שמא יתערב בספרים החדשים דבר שאיננו על פי
 טהרת הידאיזמוס. ושיחיה נוסח לדעות היונים ולדרכיהם.
 ואולי ג' לא התירו לכתוב עוד ספרים בלחך. כי מגלת
 תענית נכתבה בלשון ארמי. וספרי החשמונאים נכתבו.
 הראשון בלשון ארמי. והשני בלשון יוני (ומה שנמצא בספרי
 קצת קדמונים אשר לא מבני ישראל שחראשון נכתב בלחך.
 הכונה בלשון ארמי שהיה מדובר בקרב ישראל. ואולי
 בקצת תערובת לחך. והראיה על זה כי אמרו שהיה שמו
 שרבת שר בני אל. ופלת שרבת איננה בלחך. אלא בלשון
 סורית. והמשנה לא נכתבה. אבל נשמרה על פה. ולפיכך
 לא עשו עלהנשים ועל הפורקן שעשה ה' להם במלחמת
 היונים שום מזמור חדש. אבל התקינו לקרוא את החלל;
 כל זה מיראה שמא יתערבו החבורים החדשים בקדמונים.
 אשר הם לבדם נעשו על טהרת הקדש. ורוח הטומאה (בגמטרי
 יון) לא עבר בתוכם. והנה בדורות הקדמונים היו ישראל
 כותבים בכתב עברי שנשאר אחז ביד חותמים. ובכתיבה
 החיה אין אותיות מנציף ולא אותיות אחרות משתנות
 בצורתן בסוף תבה. ונמשך מזה כי בקצת מקומות טעה
 המעתיק ונתן את הניתנין למעלה למטה. ואת הניתנין למטה
 למעלה. כגון טובם כחך ישר ממסוכה (מיכה ז' ד'). הפים
 הראשונה חידה דבקה למעלה (ישעיה מסוכה. חיותר ישר
 שבהם הוא כמסוכה חדק. כמו שאמר תחלה טובם כחך).
 והסופר טעה וחדיקה למטה. ולפעמים נתחלפה אות באות
 אחרת חדומה אליה בכתב הקדמון. כגון אלף ות"ו. יוד
 וצ"ד. כף ו"ם. כמו בעים רוחו (ישעיה י"א ט') שמשפטו
 בעצם. אבל אחר שנכתבו הספרים בכתב אשורי. ואחר כל
 החזירות והחזירות שנחגו החכמים והעם כלו בשמירת ספרי
 הקדש. לא נתחדשו עוד טעיות וחלופי נסחאות רק מעט
 מעט; ורק בנקודות ובטעמים (שנתחדשו אחר חתימת
 התלמוד) נולדו במשך הדורות טעיות לא מעט.
 ואחרי ההצעה הזאת אומר כי פירוש ישעיה זה עם
 התרגום האישליקי הנספה אליו. כתבתיו זה כ"ד שנים
 והיתה התחלתו בסוף ניסן תקצ"א. והשלמתו ביום יג אדר
 ראשון תקצ"ב והוא נמצא ביד כל תלמידי המפורים

בארצות חיו. ובשנת תקצג לקחתי קצת מן החידושים
שחדשתי בפירושי, וכתבתים בלשון צרפת, ושלחתים לאחד
מגרולי חכמי האומות, Rosenmüller שמו, פרופיסור בעיר
ליפסיה, והוא בשנת תקצ"ח הדפיסם ככתבם בראש פ'ירושו
על ישעיה, ומשם לוקחו קצת מהם ונדפסו בספרים אחרים,
בין על ידי ישראל בין על ידי חכמי האומות, בלי שזכירו
את שמי עליהם. אח"כ בשנת תר"ב החלתי להוציא לאור
בעיר פראג ספר ישעיה עם פירושי ותרגומי, ולא השיגת
ידי לחדפים רק שתי ידיעות (ליב עמודים). אח"כ בשנת
ת"ר, בחומש נתיבות השלום שנדפס בעיר ווין עם חמשתדל
שלי, נדפס גם פירושי על החפטרות חלקוחות מספר ישעיה
ירמיה וחצי יחזקאל. וכבר בקשו ממני שנים מגדולי חכמי
אשכנז שאשלח להם פירושי, והם יתרגמוהו אשכנזית
ויוציאוהו לאור, ולא רציתי יען כל ישעי וכל הפצי היה תמיד
להפיץ בישראל ספרים כתובים עברית, חדשים גם ישנים,
וזה לחועיל לבני עמי בארבע כנפות תפוצותיהם, ולחועיל
ג"כ לליהק, לחדש נעוריה כל מה שאפשר.

והנה גם כי מאד נכספה נפשי בכל משך השנים הללו
לראות מלאכתי מפורסמת בעולם, לא חייתי מצטער על
היות שערי הדפסתי נעולים בפני, כי ראיתי כי בעברי
עליה כל שלש שנים עם תלמידים חדשים, חייתי תמיד מתקן
שגיאותי וממלא חסרונות פלאכתי, ובפי ובלבבי חייתי אומר,
כל מה דעבדין מן שמיא לטב.

וזה שלש שנים אחד פתלמידי וידידי העירני ויאמר לי
זאת עשה, אמור לתלמידיך ולידידיך מי לחי אלי, כל החפץ
לסייע בדבר מצוה זו להוציא ממחשכים פירושי לישעיה,
יתנדב לקחת עשר העתקות מפני, למכור אותם לפכיריו,
ועל ידי כן יהיה כסף הוצאות הדפוס בידך.

וייטב בעיני הדבר, אך עוד מעט נחפך עלי הגלגל,
והשיגוני כמים בלחות, ויד אלוה נגעה בבני בכורי החכם
אוהב גר דל, שחיה מתגורר בעיר פריש, והוכח בחולי כבד
ומסוכן, ומפץ ששה חדשים נרפא באכזרית אחד מאבריו
הנסתרים, ואח"כ שב אלי, וחלין חזר ונתחדש, וסבל יסורים
קשים במשך ששה חדשים, בלי תקוה לחרפא, עד כי כיום
כ"ח בטבת תר"ד נסע למנוחות, ועזב אותי לאנחות, ננוע
מוכה אלחים ומעונת, נכה רוח וחמר כת כושל ברכים ורפה
דים וירא וחרד לחי ונבהל על אשתי ובני הנשארים אחרי

בחוסר כל ; וחדאגה עליהם היא בחדר עליון סמכתני, וחזקתני להתגבר על מכאובי ושמרה רוחי בקרבי.

וזה לא כביר חזרו קצת מאוחכי וחזירוני על דבר חדפסת פירוש ישעיה, אז עשיתי חשבונות, וראיתי כי למיעוט מספר בני ישראל באיטליאה, לא יתכן למצוא בגלילות האלה אנשים חפצים בספר כתוב עברית, במספר מספיק לחוצאות חדפוס. ומחי חיתה נסכה שמתוך מהלת בני דל בעיר פריש נעשיתי מדין אנרות אל החכם חמפואר, איש חיל רב פעלים, אשר תחלתו מלאה הארץ כבוד שמו אברהם הכהן נרו יאיר לעד לטובת בני עמנו (אשר היה לאב לבני דל כל ימי חיותו בפריש), ובכתבי אליו עתה מקרוב תגדתי לו את כל המונעים המעכבים יציאת מחשבתי אל הפעל, ואמרתי לו כי לא אוכל לחוציא מלאכתי לאור ברתי אם אמצא קונים למאה העתקות חוץ מערי איטליאה. ופיד בלא איחור ענה דודי ואמר לי אנכי אמלא את מחסורך, ואני אקח מידך מאה מספרים, ואתה תקח מדי כסף מחירם. אז אמרתי ברוך אל עליון אשר לא חשבתי ללחק גואל, וברוך לאל עליון אברהם הכהן, אשר זה ימים ושנים חוציא ממחשכים פירוש ד"ק על ספר בראשית, ועתה נדבה רוחו אותו להחיות לעזר לשדל לחוציא לאור עולם פירוש לישעיה.

ואחרי הדברים האמת האלה עוד דבר לי אליך ידידי הקורא, והוא שלא תתמה בראותך אותי מוכיר כמח פעמים שמות מפרשים אשר לא מבני ישראל המה. דע ידידי כי זה כשמונים שנה צרעת חמינות פרחת בחכמי הפרוטיסטאנטי אשר באשכנז, והחלו לכחש באותות ונמופותם ובנבואה ובתורה מן השמים, והם הנקראים ראציונאליסטי, ויש מהם גדולים בחכמת לחק, וכתבו פירושים על ספרי הקדש, בחכמה ובמזמה, בערמה ובמרמה, וספריהם מלאים כפרים עם נרדים, וכל מיני מגדים, וגם פחים ומצודים, ובגל כוגדים, ושושנים וחוחים, ודברים נכוחים, ומשאות שוא ופדוחים. ובראותי רבים מבני עמנו בארצות הצפון טועים אחריהם ומקבלים דבריהם בלי הבחנה, והדעות הכוזבות החלו להכנס במחנה העברים, מצאתי עצמי מחוייב להביא אותן במצרף, כדי לפקח עיני תלמידי, ולהצילם מהיות גם הם נפתים אחריהן; ולפיכך הזכרתי פירושיהם, גם במה שאינו נוגע לעניני האמונה, כדי להראות לתלמידי כי פירושיהם המובנים לקוחים הם רובם מן המפרשים שלנו, ושאינם

כאשר נטו מאחרי חכמי ישראל לא אמרו על הרוב אליהם דברים בטלים. ואם לפעמים מצאתי להם ואו לנכרים אחרים גם מהקדמונים שלא היו ראציונאליסטי פירוש חדש חצורק מכל צדדיו. לא דחיתיו, אבל קבלתי, וכתבתיו בשם בעליו. כי האמת לבדה היא מגמת, ואמונתנו תחלה לאל איננה מפחדת מן האמת.

וכה אלהים אמר במח לבי כי מי שיהנה בפירושי זה ילמד להבחין בין קריטיקה ישרה וקריטיקה מזויפת. ולא יקבל עוד דברי הראציונאליסטי בעינים סגורות. ולא יסמוך על עדותם. ויקר תפארת חכמתם לא ילכדו ברושתם. אבל יחקור כל דבריהם מתוך מתון. ואם אין ידו משגרת לחקור הענינים במקורם ויחקיק מעליהם דרכו ולא יקרב אל פתח ביתם. וביותר ראוי להשמר מספרי קצת יהודים צבועים. המתפארים ביחודות. ובקרבם שימוארבם; ומי שענינו כראשו יכיר הדברים היוצאים מן הלב. ויבחין החקירות הישירות. הנעשות לאהבת האמת. מחנעשות לאהבת הכבוד והממון. והיו יצילנו משגיאות. ויראנו נפלאות. במעמקי התורה והנבואות. ואסיים בשבח ותהלה. לנירא עלילה. אשר היה עמדי במלאכת הפירוש הזה. להחלו ולחשלימו. ולעבור עליו שבע פעמים עם תלמידי. ולעשות בו בכל פעם הגהות ותקונים. וחייני וקיימני אחרי כמד תלאות. וצרות רבות ורעות. וחניעני חיים הזה להתחיל הדפסתו. בן יחיה עמדי להשלימה. ולחוציא לאור שאר פירושי וספרי. יראו ישרים וישמחו.

ושבח ותהלה ג'כ לכל תלמידי הנאהבים והנעימים. אשר חטו לקול מלי אונים קשובות. ונכנסו עמי בעוכי החקירה. ועזרני בפלפולם לחוציא האמת לאורה. ולחדש חדושים. ולישר המעקשים. ולכער הקוצים. ותהלה ותודה לידיד נפשי המליץ והמשורר. החכם החוקר. החופש שקדמוניות ומגלה תעלומות. כמיר יוסף אלמנצי היו. אשר פתח לפני בכל עת אוצרות ספריו סגלת פלכים. ואהבתו וחסדיו היו עמדי בכל רגע. ביום טובה וביום רעה. תחי ברכת ה' בכל אשר לו. ונגע לא יקרב באהלו.

ואחרון אחרון חביב. עטרת צבי לעמנו. וצפירת תפארת לעדתנו. אוצר המעלות. ומכלול התהלות. תודת ותושיה כתרו ונזרו. ויראת ה' היא אוצרו הגביר המרומם. נריב נדיבות יעץ. כמ"ר גבריאל טריאסטי יצו. אשר תמיד הפליא חסדו עמי ועם בני דל. יאריך ה' ימיו בשיבת טובת שלו ושאנו. דשן ורענון. לששון ויקר לכל בית ישראל. אמן.